

Çerkes Teavün Mektebi Müdürü Ahmed Cavid Paşa'nın Osmanlı Memur Sicil Kaydı

Bekir Yılmaz*

Ahmed Cavid Paşa'nın memuriyet kariyerinin bir bölümü, Cebel-i Dürüz Kaymakamlığı görevinde bulunduğu sürede emeklilik işlemleri kapsamında hazırlanan memur sicil cetvelindeki bilgilerde yer almaktadır. Bu verilere göre memuriyet hayatına 1859'da Dışişleri Bakanlığı Yazı İşleri Katipliği'nde başlamış ve Zaptiye Katipliği ile memuriyet görevine devam etmiştir. Şile ve Beykoz Kaza müdürlüklerini yapan Ahmed Cavid Bey, aynı görevi daha sonra Suyolu Kazası'nda sürdürmüştür. Bundan sonra Beyoğlu Temyiz Meclisi Sorgu Hakimliği'e getirilen Ahmed Cavid, kaymakam olarak sırasıyla Geyve, Adapazarı ve Podgoriçe Kazalarında hizmet etmiştir. Kaymakamlık görevinden istifa ederek İstanbul Duhan (Tekel-Sigara) İdaresinde memur ve müfettiş olarak bir yıl çalıştıktan sonra önce Rumeli Vergi İdaresi Kordon Muhafaza Müdürlüğü sonrasında ise İskenderun Vergi İdaresi Müdürlüğü vazifesine getirilmiştir. Ardından İzmir Sancağı Muhacirin Memurluğuna getirilen Ahmed Cavid, bir yıl süreyle Adapazarı Kaymakamlığı görevine vekalet ettikten sonra 1899 yılına kadar sırasıyla Bandırma, Yenipazar, İstanköy, Antep, Humus ve Cebel-i Dürüz Kazalarının kaymakamlıklarında bulunmuştur.¹

Ahmed Cavid Bey, 1901'de Prizrin Mutasarrıflığı'na tayin olunmuştur.² Bu memuriyetinden sonra Argiri Mutasarrıflığı'na getirilmiştir.³ Argiri Mutasarrıflığında iken kendisine kıdem ve

---

* Bekir Yılmaz, Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. E-mail: bekiryilmaz2007@gmail.com (Received/Gönderim: 31.05.2022; Accepted/Kabul: 31.05.2022)

¹ BOA [Başkanlık Osmanlı Arşivi], ŞD, 973/20, Hicri 14 Muharrem 1317.

² BOA, İ.DH, 1381/36, Hicri 27 Şevval 1318.

³ BOA, İ.DH, 1394/12, Hicri 19 Zilkâde 1319.

hizmetinden dolayı rütbesi Rumeli Beylerbeyi payesine yükseltilerek “sivil” Paşalık rütbesi verilmiştir.⁴ Becayış suretiyle Karahisar-ı Şarkî Mutasarrıflığına atanan Ahmed Cavid Paşa⁵ 9 Eylül 1908’e kadar bu görevde kalmıştır.⁶

Ahmed Cavid Paşa, klasik Osmanlı mülki idarecilerinden farklı bir yönetici profili çizmiştir. Özellikle Osmanlı vatandaşları arasında eğitimin yaygınlaştırılması ve okullaşmanın artırılmasına yönelik son derece üretken çalışmalara imza atmıştır. İzmit Muhacirin İskan Memuru göreviyle, burada iskan edilen Abaza muhacirleri için uygun nitelikte öğretmen temini noktasında İzmit Mutasarrıflığı nezdinde önemli çalışmalarda bulunmuştur.⁷ Bandırma İdare Meclisi’nin 11 Şubat 1881 tarihli mazbatasında verilen bilgilere göre kaymakam olarak atandığı kazadaki asayışı sağlayan Ahmed Cavid, bundan sonra bütün köylerde eğitimi mecburi tutmakla kalmamış Bandırma, Aydıncık ve Gönen’de birer eğitim cemiyeti kurulmasına da öncülük etmiştir.⁸ Benzer şekilde 1888’de kaymakamlık yaptığı İstanköy Adası’nda “Cemiyet-i Maarif-i İslamî” adlı bir dernek başkanlığını üstlenerek Müslüman ahali için çeşitli köylerde yapılan okulların finansmanının sağlanması için inisiyatif üstlenmiştir.⁹

Karahisar-ı Şarkî Mutasarrıflığı sürecinde “Ahmed Cavid Elifbası” adlı bir eğitim materyali hazırlayan Ahmed Cavid Paşa, 1906 yılında bu eserin basımı için Maarif Nezareti’nden izin almıştır.¹⁰ Ahmed Cavid Paşa, Karahisar-ı Şarki mutasarrıflığından emekli olduktan sonra İstanbul’un Kabasakal semtinde yer alan İshak Paşa Mahallesi’nde Çerkes Teavun Cemiyeti girişimiyle özel bir ilköğretim seviyesinde özel bir okul açılması için başlatılan girişime önder olmuştur.¹¹ Çerkes Teavun Cemiyeti tarafından bu mahalledeki uygun nitelikli bir evin okula çevrilmesiyle açılması

---

⁴ BOA, DH.MKT, 912/15, Hicri 23 Ramazan 1322.

⁵ BOA, İ.DH, 1437/2, Hicri 21 Cemaziyelâhir 1323.

⁶ BOA, DH.MKT, 1296/57, Hicri 12 Şaban 1326.

⁷ BOA, MF.MKT, 57/63, Hicri 17 Cemaziyelahir 1295.

⁸ BOA, Y.PRK.AZJ, 30/15 [Lef 5-6], Hicri 25 Rebiyulahir 1312.

⁹ BOA, MF.MKT, 104/58, Hicri 14 Rebiyulâhir 1306.

¹⁰ BOA, MF.MKT, 937/77, Hicri 7 Cemaziyelevvel 1324.

¹¹ BOA, ŞD, 226/4, Hicri 11 Rebiyulâhir 1328.

planlanan okulun müdürlüğünü yapması öngörülen Ahmed Cavid Paşa¹², gerekli izinlerin alınmasıyla birlikte "Adıge yani Çerkes Lisanının Söylenişi Yazılışı" adıyla bir ders materyali hazırlamıştır. Çerkesçe-Osmanlıca olarak 1912 yılında İstanbul'da bastırılan bu çalışmadaki Çerkes Alfabeti, Arap harfleri esaslı Osmanlıca temel alınarak hazırlanmış ve Kafkasya dışında Çerkesçe eğitimde kullanılmış ilk alfabe olma özelliğini taşımıştır.¹³

**Ahmed Cavid Paşa'nın Sicill-i Ahvâl Umûm Müdürlüğü
Tarafından Onaylanmış 'Tercüme-i Ahvâli'¹⁴**

[Sadeleştirilmiş Transkripsiyon]

2 numara ve 530 varak numaralı bu sicil kaydının tescil tarihi:
29 Haziran 1299 [Rumi].

Ahmed Cavid Efendi, Ali oğlu: Hicri 1253 tarihinde Kafkasya'da doğmuştur. Çeşitli camilerde Arapça ve Farsça ile özel öğretmenlerden matematik dersleri okumuştur. Türkçe okur-yazar, Çerkesçe konuşur. 1271 tarihinde on sekiz yaşında olduğu halde stajyer olarak Divan-ı Hümâyün kalemine katılmıştır. 1272 yılında Hariciye Nezareti Yazı İşleri Kalemî'ne geçmiş ve 1275'te kendisine kesinti uygulanmış 50 kuruşa ek olarak 100 kuruş da geçici olmak kaydıyla 150 kuruş maaş bağlanmıştır. 1279 tarihinde 750 kuruş maaşla Dersaadet Zabita İkinci Kitâbeti'nde memurluğa başlamıştır. 1282 senesinde memuriyette üçüncü dereceyi elde etmiş ve 1284 senesinde bin yedi yüz kuruş maaşla Beykoz Kazası Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1285 yılında 1500 kuruş aylıkla Kaza-i Erbaa Sancağı¹⁵ dahilinde kain Suyolu¹⁶ Kazası Müdürlüğü'ne ve 1286'de ise yukarıda geçen miktardaki maaşla Beyoğlu Temyiz Meclisi Sorgu Hakimliği'nde görevlendirilmiştir.

1287 senesinde 2.500 kuruş maaşla İzmit Sancağı dahilinde yer alan Geyve Kazası Kaymakamlığı'na ve 1288'te 3.000 kuruş

¹² BOA, BEO, 3741/280555, Hicri 20 Rebiyulahir 1328; DH.MUİ, 91-1/19, Hicri 23 Rebiyulahir 1328.

¹³ Bkz. EK-1.

¹⁴ BOA, Y.PRK.AZJ, 30/15 [Lef 1-2], Hicri 25 Rebiyulahir 1312; EK-2.

¹⁵ İstanbul, 1870'li yıllarda Üsküdar, Beyoğlu, Kaza-ı Erbaa ve İzmit olarak dört mutasarrıflığa bölünmüştü.

¹⁶ Yönetim merkezi bugünkü İstanbul-Esenler'in Küçükköy semtidir.

aylıkla becayişle Adapazarı Kazası Kaymakamlığı'na geçmek suretiyle memuriyetini değiştirmişse de kırk sekiz gün sonra bu görevden ayrılmıştır. Ardından 1289 tarihinde 2.500 kuruş maaşla Podgoriçe Kazası Kaymakamlığı'na geçiş yapmış ve bu görevden istifa etmiştir. 1290 yılında yukarıda geçen miktardaki maaşla Dersaadet [İstanbul] Duhan İnhisârı¹⁷ İdaresi'nde Yoklamacılık vazifesine tayin edilmiş ve 1291 senesinde yine aynı miktar aylıkla Rumeli Rûsumat Muhafaza Kordonu Müdüriyeti'ne tayin olunmuştur. Aynı süreçte ek olarak Silivri Kazasında iskan edilmiş Çerkesler arasında meydana gelen sınıfsal anlaşmazlığın çözümü kavuşturularak karara bağlanması için oluşturulan Mükatebe¹⁸ Komisyonu'nda görev yapmıştır.

1292 tarihinde 3.100 kuruş maaşla İskenderun Rûsumât Müdüriyeti'ne ve 1294 yılının Rebiyulevvel ayında bu vazifeden ayrılarak yine aynı yıl içerisinde Şehremâneti tarafından 2.500 kuruş maaşla Sohum Muhacirlerinin İzmid Sancağı'na iskanı hizmetine tayin olunmuş ve o esnâda maaşsız olarak bir ay süre ile Adapazarı Kaymakamlığı vekâletinde bulunmuştur. 1295 senesinde 2.200 kuruş maaşla Bandırma Kazası Kaymakamlığı'na geçmiş ve 1298 tarihinde bu görevden ayrılarak 1299 yılı Rebiyulevvel ayının onuncu günü 1.700 kuruş maaşla yine Bandırma Kaymakamlığı vazifesine iade edilmiştir.

Şimdiye kadar bulunduğu hizmetlerden nakil, görev değişimi ve istifa suretlerinde ayrılmış olup memuriyet görevlerinden dolayı herhangi bir şekilde mahkemeye verilmemiş ve ithama maruz kalmamıştır. Karesi Valisi Reşad Paşa tarafından yazılan mülâhaza¹⁹da Ahmed Cavid Efendi'nin daha önceden Bandırma Kazası'nda geçen Kaymakamlığı döneminde düzenin sağlanması ve memleketin imarı konusunda bir hayli gayreti görülmüş olup bu defaki memuriyetinde de aynı mesleki faydayı sağlamıştır denilmiştir.

Söz konusu [Ahmed] Cavid Efendi aleyhinde ahali hakkında kanuna aykırı muamelede bulunmak suçlamasından dolayı Vilayet

---

¹⁷ Tekel Sigara İdaresi.

¹⁸ Köle veya cârîyenin bir bedel karşılığında hürriyetini elde edebilmesi için sahibiyile anlaşması.

¹⁹ Değerlendirme yazısında.

İdare Meclisi tarafından mahkemeye verilmiş ve buradan berat etmesi durumunda bir diğer kaymakamlığa tayin edilmek üzere 1299 senesi Zilkade ayının yedisine karşılık gelen [Rumi] 1298 senesi Eylül ayının sekizinde görevinden alınmıştır. 1300 senesi Rebiyulevvel ayının on sekizine karşılık gelen 1298 yılı Kanun-ı Sani ayının on beşinde rütbe-i sâniye sınıf-ı sânisî [ikinci derecenin ikinci sınıfı] ve 2.500 kuruş maaşla Kosova Vilayeti dahilinde bulunan Yenipazar Kazası Kaymakamlığı'na tayin edilmiştir. Adı geçen Cavid Efendi'nin rütbesi 1304 yılı Safer ayının sekizinde sâniye sınıf mütemayizliğine²⁰ yükseltilmiştir.

Bahse konu olan Cavid Efendi'nin ikinci defa Bandırma'da Kaymakamlığı sürecinde hakkında gerçekleşen şikayetden mahkeme karşısına çıkarılıp zimmet soruşturmasına tabi tutulduğundan bahisle talep ve istidasına dayalı olarak duruma dair İntihâb-ı Memurîn [Memur Seçim] Komisyonu Başkanlığı'ndan açıklama istenmesi üzerine yazılan cevapta söz konusu şahıs hakkındaki şikayetin temelsiz olduğuna dair Karesi Vilayeti'nden gönderilen 21 Zilkâde 1299 tarihli ve yüz numaralı tahrirat ile eki olan mazbata üzerine kaydı yukarıda detaylandırıldığı gibi sözkonusu kaymakamlığı yönettiği sürece kamu mallarına ve bireysel haklara yönelik hiçbir şekilde zimmet ve ilişkisi olmadığını ifade eden adı geçen vilayetin 5 Muharrem 1310 tarihli mazbatasını ile birinci sınıf kaymakamlığa seçildiğine dair 26 Ramazan 1295 tarihli bir kıta şehadetnâme Cavid Efendi tarafından ek olarak komisyona ibraz edilmiş ve bu evrak yine kendisine iade edilmiştir.

Cavid Efendi 1305 senesi Zilkâde ayının on altısında yine 2.500 kuruş maaşla becâyış suretiyle Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti dahilindeki İstanköy Kazası Kaymakamlığı'na nakledilmiştir.

Adı geçen Cavid Efendi'nin eski memuriyetlerinden olan Yenipazar Kazası Kaymakamlığı'nı idare ettiği sürece kamu mallarına ve bireysel haklara yönelik hiçbir şekilde zimmet ve ilişkisi olmadığı, Yenipazar Meclis-i İdaresi'nde düzenlenerek Kosova Vilayeti İdare Meclisi tarafından ek yapıp onaylanan ve

²⁰ Osmanlı devlet teşkilâtında Tanzîmat'tan sonra bir süre kullanılan ve mülkî rütbelere sâniye ile ûlâ sânisî arasında yer alan bir rütbe [Askerî rütbelere miralay (albay) karşılığı idi].

Cavid Efendi tarafından aynen komisyona ibraz edilen ve komisyonca değerlendirildikten sonra kendisine iade olunan 4 Temmuz 1304 tarihli mazbatada gösterilmiştir.

Sicill-i Umûmîdeki kaydına uygundur.

25 Recep 1307 [Hicri]

Mehmed Ali

(Sicill-i Ahvâl Genel Müdürü)

آدی گه

بیف

چرکس لسانک سولنیسی یاپیسی
آدی گه بزده گوم بی او آک بیت قاک

اصول الکتابة والقراءة باللسان المرکس

محرری زینت قی غدر

احمد جاوید

۱۳۲۷

اسْتَنْبُولُ

نامی : باب عالی جاده سنه عثمانی انصار کتبخانه سید

EK-1 : "Adıge yani Çerkes Lisanının Söylenişi Yazılışı" adlı eserin kapağı

« سبب احوال مدبریه عروبیدن موقوف زجر احوال عاجزانه م »

تورود
۹
۵۴۰
در روز ۲۹ صبح

احمد باباوندی اهدی

بک این یوز المی ادرع نه هجریه سنه قافقاسیده نولر ایتسه .
 هیرلیک سزیده عربی و فارسی و معلم محرمین فیه ریاضی ادروشد . نیکو کتات و جریک تکلم ایدر .
 بک این یوز تمبه بر تاریخده اون سکر یاشده اولینی حالده مدینه دیوان لقا یون قانده دغول
 و تمبه اکی سنه سنه مکتوبی خارجیه اولدو سنه ایله تمبه له سنه ایلی غروبه قییم دیوز غروب
 موقت اولن اوردو . یوز ایلی غروبه معانه نال و تمبه لطفوز تاریخده بی یوز ایلی غروبه معاشه
 در سعادت ضابطه کیمی کتاتده مایور اولوب کسان اکی سنه سنه رتبه تاریخی اجاز اتمه و کسادت
 سنه سنه بک بی یوز غروبه معانه لطفوز قفاس مدینه کسان اکی سنه سنه کسان اکی سنه سنه مقرر
 غروبه آیفده قفاس اریلمه کیمی دهنده کاتبه موید قفاس مدینه کسان اکی سنه سنه ایلی بک سبه یوز غروبه معاشه
 مذکور معاشه بک اهدی محسن میری مستطیلکد و کسان سز تاریخده اوجی بک غروبه سزیده
 ازیله کیمی دهنده دفع کیده قفاسی قافقاسده خوب مایوریت ایوب فرست کون مده افعال
 و بجایله صورتیه ادر باراری قفاسی قافقاسده معاشه یوز غروبیه قفاسی قافقاسده اعال اریلمه
 دسنه لطفوز سنه سنه ایلی بک سبه یوز غروبه معاشه در سعادت دهان افعالی ادر اسی یوز غروبیه
 استغفا ایه لطفان سنه سنه مقرر قفاسی معاشه ردم ایلی جری رومان محافظه قور دوی مدینه ادر اولدو
 دلقاسه بسنه سنه ادر ادرای طر حربه چرا که بیدنه کون ایدن مایور بک می
 عمده بوی قفاسه سنه سنه ادر ادرای طر حربه چرا که بیدنه کون ایدن مایور بک می
 و حسن احوال کتات و انسان مکاتبه قویبونه و قطع اکی سنه سنه ادر بک یوز غروبه معاشه

EK-2/s.1 : BOA, Y.PRK.AZJ, 30/15 [Lef 1-2], Hicri 25 Rebiulâhir 1312

قبل الحاکم تریه ذمه ابرئین محمد طلب واستغاث منی کتبه بختاب مأموره فوسین یاست
 علیه سندن لدی استیضاح یازیدن موده موصله مفهده تطابک فایس اولدیند دأر
 قرسی ولدیند مبعوث ۱۰ دلعهده صحیح تاریخ دیوز نومورده قرابه و موقوف اولد مصلط
 اولدیه نیه بالاسه شرح و درلری کوسرلی کبی فکر قاضی معنی مت اولد سو اموال
 ایریه و حقوق کتبه دمه دهی بکونه دمت ایشی اولدی شمر ودهه سا ایشیک هومرین
 تاریخ مصلط کتبه برقی صنف قاضی مصلط اکتاب اولدیند دأر ۱۰ مصلط صحیح تاریخ بقطه اولام
 موصله طرفنده بشرف حق سونه با دبار مطالعه وینه کوسه اعاده کتبه -
 ایدی موصله بلک اولد یوز به سدی ذی القعدة سنک اولد ایشیه یه ایشیک به یوز
 عروبه مصلط و یلیه مورقابه جزایر عرسف و دیق مصلطه اسانوی قضای قاضی مصلط
 تقی ایشیک -
 موصله هادی ایشیک مأموره به سابق اولدیه یلیه یاز قاضی قاضی معنی مت اولد سو
 اموال میریه و موقوف کتبه دن دمت ایشی اولدی یلی یاز ایشی معنی مت اولد سدن تنظیم
 و فوضه و درلی اولد مصلط تریه و نه دیق ایوب حومال طرفنده عیلاً بالار فوسین
 مطالعه وینه کوسه اعاده اولان ۱۰ موصله تاریخ مصلط ده کوسر کتبه -
 حین عروبه کتبه قیدیه مصلط -
 مر
 عمل
 حین احوال
 عمومی مصلط

EK-2/s.3 : BOA, Y.PRK.AZJ, 30/15 [Lef 1-2], Hicri 25 Rebiyulâhir 1312